

D^r. SCHUSCHNY HENRIK

AZ ISKOLAORVOSOK ÉS EGÉSZSÉGTANAKOR SZAKBIZOTTSÁGA ELNÖKÉNHK

FELOLVASÁSA A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI TÁRSASÁG 1905 ÁPRILIS
28-IKI ÜLÉSÉN.

Évek óta foglalkoznak a középiskolai oktatás reformjának a kérdésével. Sajnos, nagyobb eredmény nélkül. Hiába, a vezető körök majdnem mindenütt konzervatívek, s így mélyreható reformra nem került rá a sor. Szólv meggyőződése, hogy a Társadalomtudományi Társaság most nem tudja ezen reformot keresztülvinni, de már érdem-számba megy, hogy a kérdést napirenden tartja.

A középiskola hiányainak kérdésénél foglalkozzunk először a *tanuló minőségével*. Tanulóink jó része már úgy jön az iskolába, hogy idegességre nagyon hajlamos. Nem csoda tehát, ha az iskolában, a hol a gyermek idegrendszerével szemben nagyobb igényeket támasztanak, az idegességre való hajlam következtében ideges tünetek kifejlődnek.

Sokat vétenek már az első osztályban. Talán ott van a hiba, hogy nincs szerves kapocs az elemi és a középiskola közt. Talán ott van a hiba, hogy a középiskola I. osztályában túlsokat követelnek a fiútól. A laudator temporis acti más magyarázatot ad ennek a körülménynek. Ez a tanuláság mai anyagában találja a hibát és panasz-kodik, hogy az sokkal silányabb, mint évtizedekkel azelőtt. Van valami a dologban. Az anyag silányságának egyik elfogadható, különben ismeretes magyarázata abban kereshető, hogy sok szülő a középiskolába dugja a szellemileg gyöngé, tehát oda nem való gyermekét. Hiszen ezt követeli a korszellem és főképv a szülők önérzete. De még az anyagi helyzet is. Sok szülő az egyéves önkéntességre való tekintettel határozza el magát e lépésre.

Vizsgálatai alapján állíthatja, hogy a középiskola alsó osztályaiiban az idegesek száma kisebb, mint a felső osztályokban. A míg az alsó osztályokban az ideges tanulók százaléka 46,4, addig a felső osztályokban a százalékv már 57,0. Az alsó osztályokban a tanulók 18,4%-a szenvedett főfájásban, a felső osztályokban már 46,5%.

És vajjon csakis a tanulóban keresendő az idegesség oka? Vizsgálatai alapján mondhatja, hogy ideges tünetek oly tanulónál is konstatalhatók, a kiben neuraszthéniás hajlam nincs. Az alsó osztályokban talált 6-9% a felső osztályokban felemelkedik 15,9%-ra. Itt tehát a baj nem a tanulóban rejlik, hanem külső okokban.

Nemcsak az iskolahigiénikusok, de maguk a pedagógusok már régóta kikelnek *a tanítás hibás metódusai* ellen. Sok tanár tanítása körülbelül olyanforma, hogy föladja a leczkét és kihallgatja. Sok tanár épenséggel nem törődik azzal, hogy a tanuló tanulásán könnyítsen, sőt a mi több, fölösleges memorizálással nagyobb munkát ró a tanuló agyvelejére. Az ilyen munka nemcsak céltalan, de megerőltető, s így káros is. Az emlékezőtehetség nem erősödik a mechanikus tanulástól. Jól mondja *Kraepelin*, hogy a memorizálás a magasabb szellemi kiképzésnek egyik akadálya. A memorizálás egy bizonyos irányban veszi igénybe a tanuló szellemi munkaerejét, más irányban ismét csökkenti az agyvelő fölfogó képességét; holott a tanulónak – *Ebbinghaus* szerint – a kombináló képesség fejlesztésére van szüksége. Ezen a képességen alapszik voltaképen minden szellemi működésünk, szükséges tehát annak a fejlesztése.

Nagy hiba, hogy a tanár a legtöbb esetben nem ismeri tanulóit és azok szellemi munkaképességét. Budapesten akárhány osztályban van 60-70 tanuló. Miképen ismerhesse meg a tanár minden tanulója egyéniségét, szellemi munkabírását! Mily kevés idő jut ily zsúfolt osztályban egy-egy tanulóra! S azután a tanár emlékezőtehetségének is van határa. Mert nem 60-70 tanulót tanít, hanem bizony több osztályban átlag 250-300 tanulót! Sőt a ma dívó szaktanári intézmény mellett van több iskola, a hol a tanárnak még több tanulóval kell vagy mondjuk csak kellene, megismerkednie. Ezen segíthetne a *házi feladat*. A házi feladatnak ugyan célja az önálló munkára való serkentés és szoktatás, de a mi viszonyaink közt arra is kellene felhasználni, hogy a tanár betekintést nyerhessen a tanuló tudásába, szellemi tevékenységébe. De hányszor esik meg, hogy a tanuló jól megfejt a feladatot és a tanár nem hiszi el, hogy a tanuló maga csinálta a dolgozatot. Akárhány esetben a házi tanító fejt meg a feladatot és a tanuló csak leírja azt. A tudás megbírlásában a házi feladat nem megbízható tényező, legfeljebb csak kiegészítő eszköz.

A nálunk szokásban levő szaktanári intézménynek még más kinövése is van. Minden szaktanár azon van, hogy mentől többet követeljen a tanulótól. Van tanár, a ki azt mondja, minél többet követelek, annál többet tanulnak a fiuk. Tehát az eredmény érdekében követeléseket támaszt.

Valóságos martirium számba megy az évvégi *vizsga*. Ezen vizsgán a jó tanuló nem felel, csak a gyöngé tanuló. A vizsgái felelettől függ az évvégi bizonyítvány. A gyöngébb tanulónak, vagyis azon tanuló, a kinek szellemi munkabírása a normálisnál gyöngébb, az

évvégi vizsgán felelnie kell. Rövid néhány nap alatt át kell a tanulónak vennie az egész anyagot, a mitől a jó tanuló meg van kímélve. Képzeltető, mekkora izgalom vesz a fiún erőt, a kit a készülés amúgy is kimerített. Mennyi idegerő vész kárba ezen tanulással!

Mennyi igazságtalanságot képvisel az érettségi vizsga! Mennyi felesleges ismereteket követelnek ott a tanulótól, mennyi szükséges ismereteket nem követelnek ott!

Persze, a felesleges ismeretek szolgálják az idealizmust. Úgy látszik tehát, hogy azért követelik azokat. Ezért kell a fiúnak sok mindent tanulnia, a minek hasznát az életben nem látja soha. Mennyi időt pazarolt ily ismeretekre! S ezen tanulásra mondják a fiúnak, hogy nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk! Hát elhiszi a tanár azt, ha ezt állítja? De térjünk vissza a tanítás módszerének a kérdésére.

Az ideális tanítás abban áll, hogy a tanár a növendékeivel az iskolában veszi át a tanítás anyagát. Az ilyen tanítással a tanár leköti a tanuló figyelmét, sőt a fegyelmezés is könnyebb. Nem a tanár fegyelmez ilyenkor, hanem maga a tanítás ezen módja. A modern matematikus-professzor tanítása közben foglalkoztathatja az egész osztályt. Szóló maga is részt vett az ilyen matematikai előadáson. Meglepte, hogy a tanulók, a nélkül hogy irtak volna, meg tudtak fejteni egyes nehezebb matematikai föladatokat. A sinusok, cosinusok, tangensek stb., az α -k és β -k csak úgy röpködtek a levegőben. Bizonyítékául annak, hogy az egész osztály vehet részt a munkában, hivatkozhatik arra, hogy ezen az órán majdnem valamennyi tanuló felelt, tehát nem épen a parádés tanulók.

A tanítás anyagának mennyiségét illetőleg azonban határozottan sok matematikát tanítanak a gimnáziumban. Elismeri, hogy a matematika az igazságot keresi, elismeri azt is, hogy a logikus gondolkodást fejlesztjük vele. De hányan vannak, a kik magasabb matézis nélkül érik el az igazság kutatásának és a logikus gondolkodásnak ezen fokát! Az nem érv, hogy a magasabb fizikába vagy kémiába magasabb matézis nélkül behatolni nem lehet. Hiszen ez nem a középiskolai oktatás célja! Ma határozottan sokat követel a tanterv a magasabb matézisből. Ezen tantervünk pedig minimális tanterv, a mely felsorolja mit kell a középiskola egyes osztályaiban tanítani, tehát az anyag minimumát sorolja föl. Ennél többet szabad tanítani és van tanár, a ki túlbuzgóságában többet, sőt sokkal többet követel tanulóitól.

Az úgynevezett reformtörekvések gerinczét képezi a klasszikus nyelvek tanításának a kérdése. Vannak, a kik a klasszikus nyelvek mellett kardoskodnak, vannak, a kik azokat a középiskolából kirekeszhetetlenül száműzni akarják. Az ítélet a legtöbb esetben szubjektív. A ki a latin klasszikust élvezni tudja, bizonyára a latin nyelv tanítása mellett szólal föl. A ki azt mondja, hogy a reáliskolából kikerülő ifjú is, művelt, daczára annak, hogy a latin nyelvet nem tanulta, az persze a klasszikus nyelvek kiküszöbölése mellett kardoskodik.

A kultúra, a műveltség és az irodalom történetébe csak akkor tudunk behatolni, ha latinul tudunk. Ezért nem szeretné a latin nyelvet teljesen kiküszöbölni, csak a fölösleges grammatizálást tartja helytelennek, czélszerűtlennek. A grammatizálás a tudósnak való. Az ember élvezheti Horatiust, ha nem tudja a grammatika finom disztinkcióit. A latin nyelv tanításának a kérdését az Országos Nőképző-Egyesület leánygimnáziumában látja leghelyesebben megoldva. Valamennyi osztályban tanítják az ókori irodalmat, de a latin nyelvet csak az V. osztályban kezdik tanítani. Hogy minő sikerrel? Elég, ha ráutal az eredményre. A növendékek az érettségi vizsgán ép oly folyékonyan fordítanak, mint a fiuk, a kik 8 éven keresztül tanulták a latint. Talán még folyékonyabban, hiszen 6 év alatt 3-4-nél több nem is bukott meg latinból. A latin nyelv ily tanítása mellett több óra szabadulna fel, a mit az alsó osztályokban részben a testi nevelés céljaira föl lehetne használni.

A történelem tanításában túlságosan sok súlyt vetnek az évszámokra. Igen sok oly adatot tanítanak nálunk, a melyekre sem nemzeti, sem műveltségi szempontból szükség nincs. így vagyunk a földrajzzal is. Sok oly adatot tanul a flu, a mit néhány hét alatt ismét elfelejt. Minek az ily ismeretek? Miért végezzen a tanuló hiábavaló szellemi munkát? A csillagászati földrajzzal is rövidebben lehetne elbánni. Az iskola a csillagok közé vezeti a tanulót és nem irányítja figyelmét az ő szervezetére és ennek helyes fentartására. Nem égbekiáltó igazságtalanság ez? A középkori felfogás ezen maradványát ki kell irtani. Ha a szellem és test közt harmóniát akarnak létesíteni, akkor az egészség fentartásának törvényeit is kell tanítani. Nem furcsa az a műveltség, a melynek birodalmába nem hatolnak a helyes táplálkozásra, a czélszerű életmódra vonatkozó ismeretek? A tanuló nem tudja, miképen védekezzen a tífusz vagy tuberkulózis ellen. De beszél a crespny-i békekötésről és ismeri a tehetetlenségi nyomatók méretét. Nem volna-e czélszerű, ha az ifjút be lehetne vezetni az irodalom és művészet szépségébe? Ha az iskola a tanulót szellemi életünk ezen fontos két tényezőjével alaposabban megismertetné, nem adna-e akkor több idealizmust szellemi élete tarsolyába, mint akárhány exponenciális egyenlet? Ha az iskola a fiatal emberrel meg tudná kedveltetni az irodalmat és művészeteket, akkor elterelné az ő figyelmét sok oly mulatságtól, a mely erkölcsi alapját alaposan veszélyezteti.

A tanárképzésre vonatkozólag szóló szükségesnek tartja a gyakorló gimnáziumok számának a szaporítását, hogy minél több tanárjelölt elsajátíthassa a tanítás helyes technikáját.

Ha mindezekre tekintettel lesznek, akkor el fognak némulni a túlterhelésre vonatkozó panaszok, a melyek nagy része bizony jogosult is. Az iskolahigiénikus nem kívánja azt, hogy a tanuló minél kevesebb munkát végezzen. Dolgozzék a fiatal ember; de ne végezzen oly munkát, a mely ok nélkül megterheli s a minek hasznát nem

látja. A mint izomzatunkat megfelelő munkával fejlesztjük, ép úgy kell szellemünket megfelelő szellemi munkával fejleszteni, erősíteni. De a mint elítéljük azon czéltalan testnevelési gyakorlatokat, melyek nem czélozzák izomrendszerünk harmonikus fejlesztését, ép úgy feleslegesnek és czéltalannak tartjuk azon szellemi megerőltetést, mely szellemi működésünk megerőltetésénél nem egyéb.

A testi és szellemi nevelés közt meg kellene találni a szerves kapcsolatot. A heti két tornaóra nem elégíthet ki bennünket. Okvetlenül szaporítani kell a tornaórák számát; legalább még egygyel. A *tornatanítást* nálunk nem szokás ellenőrizni. Erre pedig szükség van. Az ellenőrzést néhány buzgó tornafelügyelőre kellene bízni, de csakis olyanra, a ki okleveles tornatanár.

Még sok apró kérdés vár megoldásra. Ilyen a *tankönyvek kérdése*. Tankönyveink legnagyobb része megüti a mértéket, csak az a baj, hogy nagyon vastagok. A jegyzetek írása fölösleges, fárasztó. El is kell azt tiltani. Igen fontos a *szünetek* kérdése. A modern ideghigiénia értelmében az idegrendszert legjobban úgy kíméljük és tartjuk meg munkaerejében, ha a munkát gyakori pihenés váltja föl. Az előadások közt legyen 15-20 percznyi szünet. De nemcsak az órák közti szünetekre van szükség, hanem legyen hetenként egy szünnap. Mondassék ki, hogy a vasárnap a Csáky-féle rendelet értelmében csakugyan szünnap is legyen, a melyet tanulni valóval, házi feladattal illuzóriussá tenni nem szabad. Azokat a szüneteket, melyek évközben adatnak, a szellemi higiénia szempontjából kell felhasználni. A szünetek a higiéniaát csak akkor szolgálják, ha a házi feladatok elvégzése mellett elég idő marad a szórakozásra és üdülésre. A tanuló *szabad idejét* a legritkább esetben használja helyesen fel. Az iskolának kellene a tanuló természetének, temperamentumának megfelelő szórakozásról gondoskodni. Eddig alig hogy törődik vele. Ha az iskola ezzel törődne, akkor döntő befolyást gyakorolna a tanuló gondolkodására, egész lelki életére. Mít ér az, ha a tanulónak délelőtt kezébe adjuk Berzsenyi ódáit, este meg a Vígszínházban látjuk, épen akkor, mikor a „Kézről-kézre” című darabot adják! Du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas. Az iskola rendezzen múzeumi, képtári látogatásokat, azonkívül kirándulásokat, sőt kisebb utazásokat is. Ezeket testedző ifjúsági játékokkal kellene egybekapcsolni. Valamennyien tudjuk, mennyire szolgálják az ilyen kirándulások a test és szellem egészségét.

Az eddig elmondottakból látható, hogy az iskolahigienikusnak is sok a kívánsága a középiskolai oktatás reformját illetőleg. Bármiképen történjék is a reform, egyet nem szabad szem elől téveszteni: *az iskolát közelebb kell hozni az élethez*. Az iskolát pedig életerős, egészséges szellem lengje át. Az az ifjúság, mely ezen iskolát elhagyja, életvidám lesz és friss.